

223. Рашыце ўраўненне, выкарыстаўшы залежнасці паміж кампанентамі дзеянняў:

а) $5\frac{1}{3} \cdot x - 1 = 1\frac{2}{9}$;

г) $4\frac{1}{15} - 1\frac{14}{15} \cdot x = 1\frac{1}{6}$;

б) $4\frac{4}{9} \cdot x + 1 = 2\frac{17}{18}$;

д) $\frac{3}{7} \cdot x - 2\frac{1}{6} = 5\frac{1}{3}$;

в) $4\frac{1}{12} - 1\frac{5}{6} \cdot x = 2\frac{17}{24}$;

е) $\frac{2}{3} \cdot x + 4\frac{1}{6} = 5\frac{2}{3}$.

Даследуем

Запішыце дроб $\frac{17}{4620}$ у выглядзе сумы двух дробаў з меншымі назоўнікамі. Прыдумайце аналагічны прыклад і прапануйце яго сябрам.

§ 10. Задачы на прымяненне дробаў

Мы ўжо знаёмы з асноўнымі задачамі на прымяненне дробаў. З дапамогай дзеянняў множання і дзялення можна спрашчаць выразы, якія атрымліваюцца пры рашэнні гэтых задач.

1. Знаходжанне дробу (часткі) ад ліку

Задача 1. У парку 120 дрэў, $\frac{2}{3}$ з іх — елкі. Колькі елак у парку?

Рашэнне. $120 : 3 \cdot 2 = 80$ (елак).

Атрымаем іншы запіс выразу для гэтага рашэння:

$$120 : 3 \cdot 2 = \frac{120}{3} \cdot 2 = \frac{120 \cdot 2}{3} = 120 \cdot \frac{2}{3} = 80 \text{ (елак).}$$

Правіла: каб знайсці дроб ад ліку, трэба гэты лік памножыць на гэты дроб.

2. Знаходжанне ліку па яго дробу (частцы), які адпавядае зададзенаму ліку.

Задача 2. З усіх удзельнікаў шахматнага турніру $\frac{2}{5}$ маюць першы разрад. Вызначце колькасць удзельнікаў турніру, калі першаразраднікаў 10.

Рашэнне. $10 : 2 \cdot 5 = 25$ (усяго ўдзельнікаў турніру).

Атрымаем іншы запіс выразу для гэтага рашэння:

$10 : 2 \cdot 5 = \frac{10}{2} \cdot 5 = \frac{10 \cdot 5}{2} = 10 : \frac{2}{5} = 10 \cdot \frac{5}{2} = 25$ (удзельнікаў турніру).

Правіла: каб знайсці лік па яго дробу, трэба лік, які адпавядае дробу, падзяліць на гэты дроб.

3. Знаходжанне дробавай адносіны лікаў (якую частку адзін лік складае ад другога)

Задача 3. На выніковым уроку па тэме «Дробы» 20 мін вучні паўтаралі асноўныя алгарытмы і правілы, а астатні час выконвалі самастойную работу. Якую частку ўрока заняло паўтарэнне?

Рашэнне. $20 : 45 = \frac{20 : 5}{45 : 5} = \frac{4}{9}$ (урока заняло паўтарэнне).

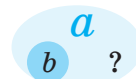
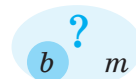
Правіла: каб знайсці, якую частку адзін лік (першы) складае ад другога, трэба запісаць дроб, у лічніку якога — першы лік, а ў назоўніку — другі.

Разгледжаныя задачы — гэта **тры ключавыя задачы на дробы** (мал. 11): a — значэнне велічыні, b — частка значэння, m — дроб.

1. Знаходжанне дробу (часткі) (m) ад зададзенага ліку (a): $b = a \cdot m$.

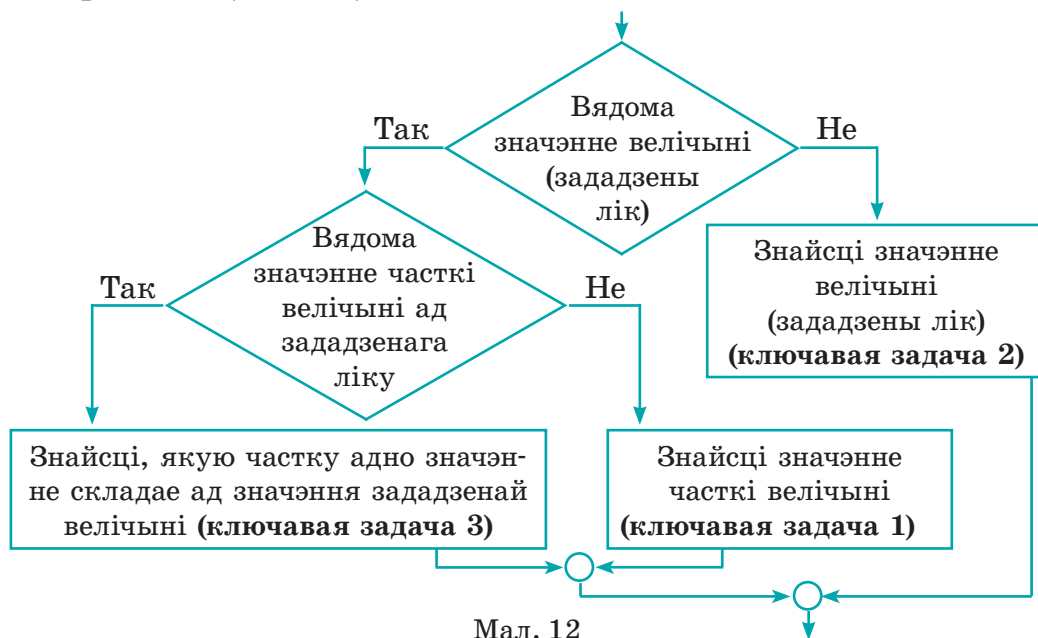
2. Знаходжанне ліку (a) па яго дробу (частцы) (m), што адпавядае зададзенаму ліку (b): $a = b : m$.

3. Знаходжанне дробавай адносіны лікаў (якую частку адзін лік (b) складае ад другога (a)): $m = \frac{b}{a}$.

Мал. 11

Каб аднесці задачу да аднаго з відаў, можна карыстацца алгарытмам (мал. 12).

Мал. 12

Задача 4. У летняй алімпіядзе разыгрываецца 306 медалёў. У змешаных відах спорту разыгрываецца $\frac{1}{34}$ усіх медалёў. Колькі медалёў разыгрываецца ў змешаных відах спорту?

Рашэнне. У задачы гаворка ідзе аб колькасці медалёў: усіх і ў змешаных відах спорту. Колькасць усіх медалёў вядомая (у схеме выбіраем напрамак па стрэлцы «Так»), а колькасць часткі ўсіх медалёў (у змешаных відах) невядомая (далей — па стрэлцы «Не»). Для рашэння задачы выкарыстаем ключавую задачу 1 на знаходжанне дроби $\left(\frac{1}{34}\right)$ ад зададзенага ліку (306).

$306 \cdot \frac{1}{34} = 9$ (медалёў разыгрываецца ў змешаных відах спорту).

Адказ: 9 медалёў.

Задача 5. За два дні турысты пераадолелі $\frac{2}{5}$ усяго маршруту. Колькі кіламетраў складае ўвесь маршрут, калі за два дні яны прайшлі 40 км?

Рашэнне. У задачы гаворка ідзе аб даўжыні ўсяго маршруту і яго часткі, пройдзенай за два дні. Даўжыня ўсяго маршруту невядомая, значыць, у схеме выбіраем напрамак па стрэлцы «Не». Для рашэння задачы выкарыстаем ключавую задачу 2 на знаходжанне ліку (даўжыні ўсяго маршруту) па яго частцы $\left(\frac{2}{5}\right)$, якая складае 40 км.

$$40 : \frac{2}{5} = 100 \text{ (км)} \text{ — даўжыня ўсяго маршруту турыстаў.}$$

Адказ: 100 км.

Задача 6. У карціннай галерэі экспануецца 256 карцін. З іх 64 — партрэты. Якую частку ад агульнай колькасці карцін складаюць партрэты?

Рашэнне. У задачы гаворка ідзе аб колькасці карцін: усіх і партрэтаў. Агульная колькасць карцін вядомая, значыць, у схеме выбіраем напрамак па стрэлцы «Так». Колькасць часткі ад агульнай колькасці карцін (партрэтаў) вядомая, значыць, далей выбіраем напрамак па стрэлцы «Так». Для рашэння задачы выкарыстаем ключавую задачу 3 на знаходжанне дробавай адносіны лікаў.

$$64 : 256 = \frac{64}{256} = \frac{1}{4} \text{ (ад агульнай колькасці карцін складаюць партрэты).}$$

$$\text{Адказ: } \frac{1}{4}.$$

Пры рашэнні больш складаных задач ключавыя задачы выкарыстоўваюцца для рашэння адной з частак прапанаванай задачы.

Задача 7. У класе колькасць адсутных вучняў роўна $\frac{3}{13}$ ад колькасці прысутных. Колькі вучняў у класе, калі прысутнічае на 20 чалавек больш, чым адсутнічае?

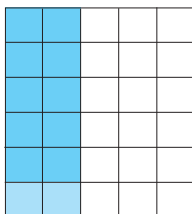
Рашэнне. Для рашэння трэба знайсці дроб, які адпавядае ліку 20. Паколькі колькасць адсутных вучняў складае $\frac{3}{13}$ ад колькасці прысутных, якая прымаецца за адзінку (невядомы лік — колькасць прысутных), то рознасць $1 - \frac{3}{13} = \frac{10}{13}$ адпавядае ліку 20. Далей па ключавой задачы 2 знойдзем колькасць прысутных: $20 : \frac{10}{13} = 26$; па ключавой задачы 1 знойдзем колькасць адсутных: $26 \cdot \frac{3}{13} = 6$.

Усяго вучняў у класе: $26 + 6 = 32$.

Адказ: 32 вучні.

Задача 8. Горад дзеліцца на тры раёны. У першым раёне пражывае $\frac{2}{5}$ усяго насельніцтва горада. Колькасць жыхароў другога раёна складае $\frac{5}{6}$ ад колькасці жыхароў першага раёна, а астатняя частка жыхароў пражывае ў трэцім раёне. Колькі ўсяго жыхароў у горадзе, калі ў другім раёне на 5000 чалавек больш, чым у трэцім?

Рашэнне. Трэба знайсці дроб (частку ўсіх жыхароў), які адпавядае ліку 5000. Разгледзім мадэль умовы задачы (мал. 13): колькасць жыхароў усяго горада адлюструем пра-

мавугольнікам, у якім 30 клетак, $\frac{2}{5}$ ад колькасці насельніцтва горада — колькасць жыхароў першага раёна — гэта 12 клетак з 30; $\frac{5}{6}$ ад 12 клетак — гэта 10 клетак, што адпавядае колькасці жыхароў другога раёна. Ад 30 клетак (увесь горад) 10 клетак

Мал. 13

складаюць $\frac{1}{3}$ частку, значыць, колькасць жыхароў другога раёна — гэта $\frac{1}{3}$ ад колькасці жыхароў усяго горада.

Запішам выраз, з дапамогай якога можна знайсці, якую частку колькасць жыхароў другога раёна складае ад колькасці жыхароў усяго горада:

1) $\frac{2}{5} \cdot \frac{5}{6} = \frac{1}{3}$ (частку ад колькасці жыхароў усяго горада складае колькасць жыхароў другога раёна).

Знойдзем, якая частка жыхароў усяго горада пражывае ў трэцім раёне:

$$2) 1 - \left(\frac{2}{5} + \frac{1}{3} \right) = \frac{4}{15}.$$

Знойдзем, на колькі першая знойдзеная частка большая за другую:

$$3) \frac{1}{3} - \frac{4}{15} = \frac{1}{15}.$$

Для наступнага дзеяння выкарыстаем ключавую задачу 2 на знаходжанне ліку (колькасці ўсіх жыхароў) па яго частцы $\left(\frac{1}{15} \right)$, якая складае 5000 жыхароў.

$$4) 5000 : \frac{1}{15} = 75\,000 \text{ (жыхароў)}.$$

Адказ: 75 000 жыхароў.

Рашаем разам

Рашыце задачы 224–243.

224. Штогод 15 мая ў Беларусі адзначаюць Дзень сям'і. Пры падрыхтоўцы да гэтага свята валанцёры ў дзве каробкі расклалі 20 кг цукерак. У першую паклалі $\frac{2}{5}$ усіх цукерак. Колькі кілаграмаў цукерак паклалі ў першую каробку? Колькі — у другую? Якую частку цукерак паклалі ў другую каробку?

225. Для Дома ветэранаў куплена 18 кг груш. Для прыгатавання варэння выкарысталі $\frac{2}{3}$ набытых груш. Колькі кілаграмаў груш было зрасходавана на варэнне? Колькі кілаграмаў груш засталася?

226. У спартландыі ўдзельнічала 150 вучняў, прычым $\frac{3}{5}$ ад агульнай колькасці вучняў былі з пачатковых класаў, а астатнія — са старшых. Колькі вучняў старшых класаў удзельнічала ў спаборніцтвах?

227. У Музеі авіяцыі і касманаўтыкі г. Мінска было 25 лятальных апаратаў, а зараз у музеі 52 экспанаты. Якую частку новых экспанаты складаюць ад усіх прадстаўленых у музеі?

228. Капірайтар набраў 45 старонак тэксту, выканаўшы $\frac{3}{5}$ усёй работы. Колькі старонак тэксту засталася набраць капірайтару?

229. У саставе таварнага цягніка, які прыбыў на станцыю, было 12 цыстэрн, што складае $\frac{6}{11}$ усіх вагонаў. Колькі ўсяго вагонаў у саставе цягніка?

230. Фермер сабраў ураджай морквы і паклаў гародніну ў скрыні. У школьную сталовую ён адправіў $\frac{2}{3}$ усіх скрынь, а астатнія 30 скрынь — у краму. Колькі скрынь морквы сабраў фермер? Колькі скрынь морквы ён адправіў у школьную сталовую?

231. Сярод выступоўцаў на канцэрце, прысвечаным Дню маці, было 10 дзяўчынак. Хлопчыкі складалі $\frac{3}{5}$ усіх выступоўцаў. Колькі ўсяго дзяцей прыняло ўдзел у канцэрце? Колькі хлопчыкаў выступала на канцэрце?

232. У Мінску 700 м экасцежкі ў «Горадзе птушак» сталі домам для самай маленькай птушкі Еўропы — жоўтагаловага каралька — і склалі $\frac{7}{15}$ усёй сцежкі. Якая даўжыня ўсёй сцежкі?

233. Алёша зрабіў у ціры 60 стрэлаў. Дакладнымі аказаліся $\frac{17}{20}$ усіх стрэлаў. Колькі промахаў дапусціў Алёша?

234. На трэніроўцы па стральбе $\frac{9}{10}$ усіх стрэлаў былі дакладнымі. Колькі было зроблена стрэлаў, калі ў цэль патрапіла 180 куль?

235. За 3 дні турыст праехаў 160 км. За першы дзень ён праехаў $\frac{2}{5}$, а за другі — $\frac{1}{3}$ усяго шляху. Колькі кіламетраў праехаў турыст за трэці дзень?

236. Для рамонту спартыўнай залы школа атрымала 420 кг фарбы. Бялілы складаюць усёй атрыманай фарбы, а блакітная фарба — $\frac{3}{20}$ ад астачы. Колькі атрымана кілаграмаў бяліл? Блакітнай фарбы?

237. Грушы складаюць $\frac{7}{20}$ ад колькасці ўсіх дрэў саду, астатнія 130 дрэў — яблыні. Колькі груш у садзе?

238. Даўжыня прамавугольніка роўна 50 м, што складае $\frac{5}{2}$ ад яго шырыні. Шырыня прамавугольніка складае $\frac{5}{2}$ стараны некаторага квадрата. На колькі квадратных метраў плошча прамавугольніка большая за плошчу квадрата?

239. У ваенным парадзе, прысвечаным 80-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, у Мінску ў складзе паветранага эшалона прыняло ўдзел 39 паветраных суднаў, 12 з якіх — верталёты, а астатнія — самалёты. Якую частку складаюць самалёты ад паветранага эшалона на парадзе?

240. Адна брыгада можа выканаць працу па ачыстцы ляснога ўчастка пасля ўрагану за 12 дзён, а другая — за 6 дзён. За колькі дзён брыгады выканаюць гэту працу разам?

241. З двух гарадоў адначасова насустрач адзін аднаму па адной дарозе выехалі аўтобус і легкавая машына. Легкавая машына праязджае ўвесь шлях за 6 г, а аўтобус — за 12 г. Праз колькі гадзін яны сустрэнуцца?

242. Нарыхтаванай драўніны хопіць для працы двух піларам на працягу 10 дзён ці толькі першай піларамы на працягу 15 дзён. На колькі дзён хапіла б нарыхтаванай драўніны для працы толькі другой піларамы?

243. Праз першую трубу можна напоўніць вадаём для разводу рыбы за 4 г, праз другую — за 8 г, а праз трэцюю — за 16 г. За колькі гадзін напоўніцца вадаём, калі адкрыць адразу тры трубы?

Паўтараем

244. Спрасціце выраз, выкарыстаўшы законы множання:

а) $\frac{5}{12} \cdot 3 \cdot m \cdot \frac{2}{5}$;   г) $2\frac{3}{8} \cdot 1\frac{16}{19} \cdot m \cdot 2\frac{2}{7}$;   ж) $\frac{5}{6} \cdot a \cdot 12 \cdot \frac{2}{3}$;

б) $\frac{5}{9} \cdot x \cdot \frac{3}{7} \cdot \frac{14}{15}$;   д) $5\frac{5}{11} \cdot 5 \cdot a$;   з) $\frac{5}{8} \cdot a + 2\frac{3}{8} \cdot a$;

в) $1\frac{5}{7} \cdot a \cdot 1\frac{3}{4} \cdot 5\frac{1}{3}$;   е) $5\frac{5}{6} \cdot a \cdot 12$;   і) $7 \cdot a - 1\frac{2}{5} \cdot a$.

245. Запішыце:

- а) усе правільныя дроби з назоўнікам 9;
б) усе няправільныя дроби з лічнікам 9.

246. Вызначце, якую частку складае:

- а) 2 ад 7;   б) 4 ад 15;   в) 20 ад 100.

247. Сад мае форму прамавугольніка. Яго даўжыня 80 м, а шырыня 30 м. На кожным участку саду плошчай 20 м² змяшчаецца па адным вуллі. Колькі мёду збяруць з усіх вуллёў, калі кожны з іх у сярэднім дае 30 кг мёду?

Рашаем самастойна

Рашыце задачы 248–259.

248. Шклянка змяшчае 210 г круп. Крупамі напоўнілі $\frac{3}{7}$ шклянкі. Колькі грамаў круп насыпалі ў шклянку?

249. На возеры адпачывалі дарослыя і дзеці — усяго 20 чалавек. Колькі дзяцей было на возеры, калі яны складалі $\frac{3}{5}$ ад усіх адпачывальнікаў?

250. Вучні за два дні пасадзілі ў школьным садзе 260 кустоў парэчкі. За першы дзень было пасаджана $\frac{13}{20}$ ад усёй колькасці кустоў. Колькі кустоў парэчкі пасадзілі вучні за другі дзень?

251. У тэатральнай студыі займаюцца хлопчыкі і дзяўчынкі, усяго 36 чалавек. Колькі хлопчыкаў і колькі дзяўчынак займаецца ў тэатральнай студыі, калі вядома, што дзяўчынкі складаюць $\frac{2}{3}$ ад агульнай колькасці наведвальнікаў студыі? Якую частку ад усіх, хто займаецца, складаюць хлопчыкі?

252. На пакупку гародніны мама зрасходавала 12 р., што склала $\frac{3}{5}$ грошай, што ў яе былі. Колькі грошай было ў мамы? Колькі грошай засталася? Якая частка ўсіх грошай засталася ў мамы?

253. Два класы сабралі 1200 кг макулатуры. На долю першага класа прыпадае $\frac{7}{20}$ ад усёй масы сабранай макулатуры. Колькі кілаграмаў макулатуры сабраў другі клас?

254. З усіх каштанаў, пасаджаных у парку, прынялося $\frac{6}{7}$. Колькі пасадзілі каштанаў, калі прынялося 84 дрэвы?

255. Сума трох лікаў роўна 68. Першы лік складае $\frac{3}{8}$ сумы, другі — $\frac{2}{5}$ сумы. Знайдзіце трэці лік.

256. У доме 195 кватэр. З іх $\frac{1}{5}$ — аднапакаёвыя, двухпакаёвыя складаюць $\frac{2}{3}$ ад астачы. Астатнія кватэры — трохпакаёвыя. Колькі трохпакаёвых кватэр у доме?

257. За дзве чвэрці Аня зрасходавала $\frac{2}{5}$ набытых у пачатку года сшыткаў, пасля чаго ў яе засталася 30 сшыткаў. Колькі сшыткаў было ў Ані ў пачатку навучальнага года?

258. На птушкаферму прывезлі корм, якога хапіла б качкам на 30 дзён, а гусям — на 45 дзён. На колькі дзён хопіць прывезенага корму качкам і гусям разам?

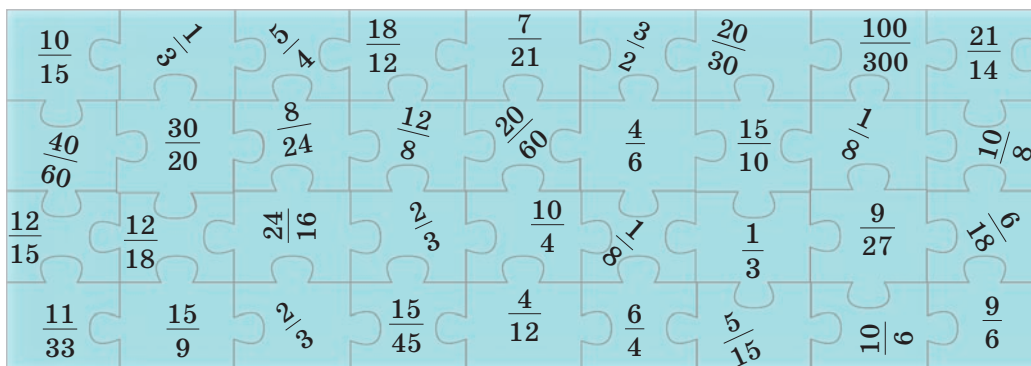
259. Два камбайнеры апрацавалі поле за 6 г сумеснай працы. Першы камбайнер мог бы адзін выканаць гэтую ж працу за 10 г. За колькі гадзін другі камбайнер можа апрацаваць $\frac{1}{3}$ ад усяго поля?

Даследуем

Знайдзіце на малюнку 14 усе дроби, роўныя $\frac{1}{3}$.

Арганізуйце спаборніцтва паміж сябрамі — хто хутчэй знойдзе роўныя дроби на малюнку.

Мал. 14